

3
~~14~~

DE
AVCTA
PER ADVENTUM CHRISTI IN CARNEM
LITTERARUM DIGNITATE
DISSERENS,
AD
NATALEM
GYMNASII DRUSICI
DIEM, S. P. Q. E. VERE SALUTAREM,
CRAS

VOLENTE DEO!
D. XXX. NOV. A. MDCCXLVII. HORA A IX. MAT.
CELEBRANDUM,
PRÆSTANTISSIMOS
CIVITATIS
MODERATORES,

OMNESQVE
SEMINARIUM PATRIUM
Inbl. do 524. MAGNI
ÆSTIMANTES

QVAM HONESTISSIME, QVAMQVE OFFICIOSE
INVITAT
IOANNES LANGIUS,
RECT. P. P. ET BIBL.

ELBINGÆ,
LITTERIS PREUSSIANIS.

Qvamvis quæ de artium liberalium ortu atque progressu legimus, lubrico plane & incerto, nisi conjecturis nimium dare velis, nitantur fundamento, a) & extra omnem dubitationis aleam positum sit, quod quo longius a præsentī recedimus ætate, eo major appareat simplicitas; b) attamen nec primam canamque mundi ætatem omni eruditionis destitutam fuisse ornatu, nec seculo, nativitatem Christi præcedenti, laudem illius denegari posse, quid quam certissimum judicatur. Litteras enim omni tempore in deliciis fuisse, suosque semper habuisse & cultores & promotores, Persarum Magi, Indorum Bramanes, Græciæ Sapientes, Gallorum Druidæ aliique nos docent, Palladii litterarii custodes & conservatores. Quamquam vero artibus humanioribus sua semper constitit laus, honor suus, illis tamen ex splendidis Salvatoris natalibus multum accessisse dignitatis atque commendationis, non est quod dubitemus.

Quodsi enim experientia teste Ecclesiæ sacræque doctrinæ conditionem eruditionis & litterarum semper secuta est ratio, c) cui potius tempori quam N. Fœderis? aut quando magis litteræ ad auctam perductæ sunt dignitatem, quam cum cœlo demissus ad multiplicandos cognitionis thesauros in carne appareret Messias. Sicuti enim ob donorum virtutumque præstantiam, quibus humana Christi natura in se spectata in-

fructa

a) conf. Heumannī consp. Reipubl. litter. c. III. §. 2. & Acta Philos. P. V. c. I. §. 23 - 34.

b) vid. die deutschen acta Erudit. P. X. p. 874. in not. *

c) teste Buddeo in Hægoge. Theol. Lib. II. c. VI. §. VII. p. 942. a.

structa fuit, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, imo omnes sapientiae & cognitionis divitiae in eo latent, d) ita non revelationi modo voluntatis divinae, sed scientiae quoque rerum humanarum lucem facemque accendere, eamque commendatorem reddere, potuit solus. Haud exigua hinc eruditionis & sapientiae fuit dignitas, quod affirmante Scriptura S. (Evangelium enim infantiae, e) fabulis nugisque repletum, hic nihil moramur,) non modo in illa profecerit Salvator, f) sed infans adhuc Judæorum Synagogas frequentaverit, dissertationibus Eruditorum interfuerit & ignorantiam pellendo, erroresque emendando Doctorum se praeberit Doctorem. g) Quæ enim cœli conditio est, ut sole sideribusque præsentibus reniteat, eadem quoque litterarum indoles, ut illius adventu, qui omnis scientiae atque cognitionis auctor habetur, ipsarum artium augeatur splendor honorque.

Adhæc quæ adventum Christi excepit larga Spiritus Sancti effusio, litterarum dignitatem æque ac Salvatoris adauxit nativitas. Stupendo enim lingvarum miraculo, diversoque sermone exornati Apostoli cum omnibus, cujuscunque nationis homines nati essent, mentem suam communicare, & dum hætenus non nisi vernacula usi erant, jamjam Asiaticos Asiaticæ, Aegyptios Aegyptiacæ alloqui poterant. h) Dum itaque sermonem, optimum societatis humanæ conservandæ vinculum & eruditionis tradendæ vehiculum, medium quoque propagandæ voluntatis divinae necessarium Altissimus judicavit, voluit insimul, ut omni cognitione, omnibus-

)(2

que

d) Col. II, 4. 9.

e) de quo, ab Henr. Sike Trajecti ad Rhenum arabice & latine edito, legi meretur D. Abrah. Hinkelmanni præf. ad Alcoranum. Lit. C. fac. iv.

f) vid. Joh. Mich. Langii diss. de præfatis Christi adolescentis, ad Luc. II, 52.

g) c. 6. Buddæ prolesignum festarum medit. prima de Infante Doctore, ad Jes. XXX, 20. quæ leg. in dissert. theolog. Syntagmate primo.

h) vid. Seb. Castal. annot. ad Act. II, 4. &c. & Lindhjamers Ersf. der Apost. Geschicht ad l. c.

que lingvis, hucdum ignotis, non temere nec Fanaticorum more, sed habita insimul eorum ratione, in quos incidebant, Spiritu Sancto lingvam illorum moderante, in prædicando Evangelio Apostoli verbiqve divini præcones uterentur.

Quæ litteris inde dignitas, quique splendor, quod media propagandæ Ecclesiæ paria, easdem voluit divina providentia. Quātus vero revelationem inter Scripturæ S. & scientiarum cognitionem intercedat concentus atqve nexus, dum felix illius successus ex harum dependet conditione, facilis est conjectura. Quæ enim reformationis tempore orbi erudito contigerunt, ut Erasmi, Reuchlini aliorumqve i) opera & indefesso studio in dies magis magisque & pleno veluti jubare exsplendescerent Musæ mansuetiores, vinculis barbariei sensim liberatæ, eadem artibus Salvatore nato accidit laus, idem honos, ut quæ Oratoribus & Pœtis gentilium fuerunt, scientiæ, nobilitatæ & usui Ecclesiæ accommodatæ, aliam plane præ se ferrent faciem, omnem Socratis, Platonis, Aristotelis, aliorumqve sapientiam multis numeris superantem.

Non equidem negamus, multos ante Christi tempora existisse, quos doctrina liberalis & artes humaniores, a philosophicis rebus maxime petitæ oblectarunt, quorum testimonia Cicero, k) Vell. Paterculus, l) A. Gellius m) afferunt, ex multis probatissima: imo inter Judæos quoque משכילים & scientes eruditos omni sapientia, וירעי רעת & scientes scientiam viguisse quondam, ex Daniele n) constare; attamen eruditionis faciem in œconomia N. T. multis modis præstare illi, quæ ante Christi floruit tempora, quis est qui neget?

---

i) conf. Wilischii progr. de Luthero, restauratore rei schol. solertissimo. & Reineccii progr. de Melanchthonis in scholas meritis. vid. Sel. Schol. Vol. II. Fasc. I. p. 203. & 221.

k) in orat. pro Archia.

l) l. 13. 3.

m) XIII, 16.

n) c. I, 4.

neget? Ne dicam cel. Walchium, magni nominis in Salana Theologum, omnino dubitare, o) litteras, ad generalem modo referendas eruditionem, in eruditionis veræ, ad felicitatem S. B. per se & natura sua adsequendam idoneæ, censu habere. Non quidem illorum sententiæ, p) ac si absque gratiosa illuminatione & conversione nulla plane eruditio locum habeat, calculum adjicimus, interim magnam litteras in ultimis diebus, ut Prophetarum, N. T. tempora delineantium, verbis utar, q) præ illis, quæ primis floruerunt mundi annis, mereri prærogativam, quilibet facile concedet. Unde vero hæc dignitas, hæcque nobilitas, nisi adventanti in carnem Messiae, felicitatis auctori & mediorum ad salutem impetrandam promotori, illud encomii concedere velis. Sicuti enim luci voluntatis divinæ, quæ in œconomia N. T. splenduit, lucem addidit majorem Messias, in mundum veniens, omnium animos collustraturus, ita litterarum dignitati dignitatem, honori honorem adposuit splendidiorum Sapientiæ substantialis homines inter præsentia.

Obscura hæcenus in oraculis divinis luci cedunt majori, splendori melioris cognitionis locum admittentia. Quippe quæ de vaticiniis V. T. fatisque Ecclesiæ loquitur sanctæ eruditionis pars, adimpleta, uberiolem præstantioris notitiæ exhibet messiem, in dies augendam, multiplicandamque.

Imo quæ affirmante Plinio r) sideribus natura est, ut parva & exilia validiorum exortus obscuret, similiter omnem Apollinis, litterarum Antifitis, dignitatem ab ambiguis dubiisque oraculorum gentilium verbis pendentem, adventus Christi in

X 3

carnem

o) in historia critica latinæ lingvæ, p. 521. & quidem c. I. de genuina litterarum humanorum in sole.

p) quam fovet alios inter b. Joachimus Langius in institutionibus studii theologici litterariis.

q) Jesh. II, 2. ut Petrus dicit Act. II, 17. ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις. Quam loquendi formulam Joel c. III, 1. per אֲחֵרֵי כֶן exprimit.

r) in Paneg. Traj. dictos c. XIX.

carnem inumbravit. Quamvis enim sub Augusti auspicio, quo imperante Salvator noster homo apparuit, non omnibus statim ethnicorum oraculis silentium sit impositum; quippe secundo adhuc post C. N. seculo Delphici Apollinis vates responsa dedisse constat, s) interim in propatulo est, oraculorum sedes & delubra, Evangelii doctrina orbem illustrante, sensim inclinata esse, tandemque prorsus defecisse.

Hæc vero dignitas, quæ ex incarnatione Christi litteris obtigit, non eo usque extendenda est, ac si summam nactæ perfectionem, ad majorem adscendere nequeant honorem. Nos enim aliquatenus saltem scire & aliquatenus vaticinari, ac non nisi per speculum perque ambages cernere, divus gentium Apostolus testatur. 1) Nonne quæ quotidie fere in omnibus scientiarum partibus ab ingeniis ingenuis proferuntur inventa, novum eruditioni, imperfectæ hucdum, addi augmentum pondusque loquuntur? Nonne per omnem litterarum ambitum multa adhuc inveniri dubia, obscura, ignota, vel mediocriter saltem in artibus imbutus concedet humanioribus? Lychnum soli accenderem, vel verius actum agerem, si ad declarandam scientiarum imperfectionem, plura addere vellem.

Quamvis vero hæc eruditionis nostræ facies sit, artiumque conditio, miram tamen eorum vesaniam esse judicamus, qui cum alias curis suis atque laboribus nec finem nec modum statuunt, ut dignitates quasdam aut honores, aut quæ alia mundus hicce ad incautos decipiendos ostendit, consequantur, se eam contra, quæ litteris, studio & sudore acquirendis inest, dignitatem susque deque habere, publice profitentur. Laborat hoc vitio illa Fanaticorum & Quackerorum caterva, quæ ab interno quodam lumine omnia expectans, eruditionem litterarumque studia magno rejicit atque contemnit sur-

lio.

s) vid. *Gisb. Voetii* Tom. II. *disput. select.* p. 597. & *Ant. v. Dalen* *diff.* II. de *oraculis ethnicorum.* c. VII. p. 559. &c.

1) I Cor. XIII, 12.

lio. *u*) Quibus sane faciem prætulit Caroloſtadius ille, qv̄i ruinas & decrementa ſcholis machinans, intempeſtivo adverſus litterarum ſtudia ſlagravit zelo, qvemqve alii ſecuti iniquum erga artes liberales prodiderunt animum. *w*) Magnus omnino eruditionis litterarumqve apud homines, vera pietate deſtitutos abuſus, (qv̄ippe qvo qvis ſæpe doctior, eo deterior & ab omni virtute alienior videtur,) eos adduxit, ut tam iniquo in litteras eſſent animo, illas plane ſpernentes. Aſt perverſam cœcitatē, temeritatēqve deplorandam! qva qvi ceteroqvin ſapientiſſimi ac prudentiſſimi eſſe cupiunt, media vera, ad ſapientiam & felicitatem mortales adducētia, odio proſequevuntur plus qvam vatiniano.

Licetſi itaqve litterarum dignitas non apud omnes hodie in pretio ſit atqve deſiderio, & G. Budæo teſte, *x*) eruditionis veræ æſtimatio, proh dolor! jaceat, magno tamen EL-BINGÆ cedit honori, qv̄od non modo a primis Civitatis incunabulis litterarum coluerit Fautores, qvi Muſis ſedem, ſanguinem, vitamqve conceſſerunt, ſed hodiernum adhuc ſuos veneretur Mæcenates & Promotores ſuos. Ille enim, in qvo verſamur, temporis articulus, encæniis Gymnaſii celebrandis deſtinatus, in memoriam nobis revocat, quantum DEO, quantum PATRONIS pro beneficio in condendo & conſervando Patriæ Seminario, Majoribus nobisqve exhibito, debeamus.

Merito autem feſtivitatis hujus ſolemnia more patrio illi temporum concedimus periodo, in qva adventum Chriſti in carnem, ex qvo hominum ſalus & litterarum dignitas promanant, Eccleſia meditat̄ur. Sororium enim eccleſiaſticæ doctrinæ & inſtitutionis ſcholæſticæ vinculum, ad unum norunt omnes.

u) vid. *Oroſii hiſt. Quack.* L. II, p. m. 384. 385.

w) conf. *Vitus Lud. Seekendorſius in hiſtoria Lutheraniſmi.* L. I. §. CXXI. addit. II. p. 198.

x) *Lib. I. de Philologia, apud Crenium in informatione & educatione litteraria.* pag. 90. f.

omnes. Hinc suas DEO benignissimo & Christianorum cœtus & schola grates agunt Drusica, ille pro regni gratiæ, hæc pro Musarum conservatione, Ens supremum quam devotissime invocantes, ut Curiam, almam Gymnasii Nutricem, Ecclesiam, Amicam conjunctissimam, Seminarium, prolis litterariæ domicilium, omnemque Civium coronam ad feros usque annos fartam atque integram conservare velit.

Id quod cum publice peragere pietas exigit, vota que conjuncta ad DEUM missa gratiora esse constet, VOS, GRAVISSIMA CIVITATIS LUMINA & COLUMINA, PERILLUSTREM, PER - MAGNIFICOS, GENEROSOS & AMPLISSIMOS REIPUBLICÆ PROCERES, DN. DN. BURGGRABIUM, PRÆSIDEM, PRÆCONSULES, CONSULES, PATRIÆ PATRES, PATRONOS & NUTRITORES, omni qua fieri potest veneratione COLENDISSIMOS; nec non EXPERIENTISSIMOS, PLURIMUM REVERENDOS, CLARISSIMOS, PRÆNOBILES, NOBILES, SPECTABILES, HUMANISSIMOSQUE LITTERARUM FAUTORES & AMICOS, perquam HONORANDOS, enixe rogamus, ut Cœtus scholastici pietatem, quo DEO pariter ac VOBIS debitas rite persolvat grates, præsentia Vestra honorificentissima accendere dignemini, haud ignorantis, eo majorem Musis deberi dignitatem, quo majus ex Salvatoris in carnem adventu & Patronorum benevolentia in illas redundat gaudium ac emolumentum. P. P. Elbingæ. d. XXIX. Nov. A. P. C. N. MDCCXLVII.

MODE

als ein

ORACUL

willführlicher Handlungen.

Der Vorredner.

ADAMUS HENRICUS RHODE redet von der Kunst sich glücklich zu machen und eröffnet nach schuldigster Bewillkommung der resp. Höchst- und Hochgeneigten Anwesenden den Inhalt des Actus.

* * *

JO. DOMINIC HECHT stellet unter dem verkapten Namen Günther einen Reisenden vor, welcher sich nach langer Unruhe in die Ruhe begeben und in derselben unter andern mit der Betrachtung: wo doch die Veränderung in den willführlichen Handlungen der Menschen herkomme und wie die Ursache derselben zu nennen sey? sich beschäftigt. Worauf

Ch. I.

diese Frage untersuchen und sie mit dem Namen
der Mode belegen

Johann Daniel Hoffmann,	Christian Heinrich Kausch,
Christian Gottl. Schmidt,	Johann Schmidt,
Johann Gottfried Schmidt,	Daniel Wilhelm Vorloff,
Christoph Silber,	Johann Sigismund Boencke,
Johann Heinrich Friederich,	Christian Daniel Egidius,
Johann Christian Nicolaus,	Joh. Jacob Baranovski.

Ch. II.

Von der Macht und Herrschaft der Mode
reden

Dirk Bruinvisch,	Carl Gottfried Egidius,
Johann Ernst Friß,	Heinrich Raschke,
Jacob Mnoch,	Nathanael Friedrich From,
Abraham Grubnau,	Johann Christian Silber,
Gottfried Hing,	Gottfried Lampert,
Ephraim Meyer,	George Grubnau.

* * *

CHRISTIANUS JACOBUS LAURENTZ untersucht die
Frage: Ob das natürliche auch in das sittliche
und in die Mode einen Einfluß habe?

Ch. III.

ISRAEL ALEX. UNTERBERG, so die Mode vorstellet,
setzet den

JO. CHRISTIAN ROSS, welcher eben dieses Bild im Traum
gesehen zu haben, sich erinnert, in Verwunderung,
sonderlich da sie, die Mode, von

Jacob Preuß,

Jo. Wilhelm Burchard,

Martin George Schmidt,

Peter Pöfelger,

Gottfried Kottowski,

in zweifelhaften willkühr. Dingen um Rath gefragt und von
Ephraim Rittersdorff,

Franc. Theod. Rhode,

als ein Oracul angegeben wird.

Ch. IV.

Von dem Unterscheid der Moden
sprechen

Ernst Holst,	Michael Truhart,
Jacob Bunting,	Johann Teschner,
Johann Nobis,	Johann Jacob Meyer,
Michael Ernst von Münchhausen.	

* * *

JO. LEONHARD WÄCHTER handelt von dem, was
die Klugheit bey der Mode vermag.

19

Ch. V.

**Den Bauer nach der Mode
stellen vor**

Gottfried Arnd,
Jo. Ernst Seidler,
Jo. Dan. Stybalkowski,
George Friderich Hennings,
Martin Ephraim Schmidt,
Carl Gottlieb Klost.

Ch. VI.

**Von der Mode in der Stadt
reden**

Johann Christian Klost,
Johann Gottfried Henning,
Johann Adolph Klost,
Johann Heinrich Wegmann,
Gottfried Kaverau,
Salomon Schönwald.

* * *

CASPAR HANFF behauptet, daß die Mode in den Städten
von den Schicksalen derselben meistens abstamme.

Ch. VII.

**Der Student nach der Mode
vorgestellet von**

Johann Jacob Horn,
Joh. Israel Feyerabend,
Johann Bruinvisch,
Daniel Teschner,
Carl Andreas Silber.

* * *
Ob die Wissenschaften auch ihre Moden haben?
untersuchen

JOANNES SAMUEL HEMPEL,
JOANNES HINGELBERG.

Ch. VIII.

Den reisenden Alamodist
präsentiren

GOTTLIEB THOMAS ACHENWALL,
JOANNES MELCHIOR WILDFANG,
Gottfried Hingelberg.

* * *

Von dem, was Mode ist auf den Reisen der Gelehrten,
stellen eine Unterredung an

JOANNES BENJAMIN GRUNAU,
DANIEL WILHELM CROVECKE,
MICHAEL HAHN,
CHRIST. ZACH. SKUBOWIUS,
SAMUEL LEONHARD WÆCHTER.

Ch. IX.

Von dem Mode und Parade Christenthum
reden

Johann Jacob Rittersdorff,
Jacob Härtel.

* * *

Endlich moralisiren über die Mode
GEORGIUS SAMUEL ROGGE,
JO. GOTTHELF SEIDLER.

Der Nachredner.

JOANNES JAC. KINTZEL danket den resp. Höchst- und
Hochgeneigten Anwesenden für geduldiges Gehör und
schlüßet mit einem wohlgemeinten Wunsch.